

Nieuw deel in Semper Reformanda-reeks Gereformeerde Gemeenten

„Verzoening door voldoening is parel in de Schrift”

• Wim Hulsman

De leer dat Christus door Zijn lijden voor de zonden van Zijn kinderen heeft betaald, staat onder druk. Maar juist deze „eeuwenoude” leer van de verzoening door voldoening is „een parel” in de Bijbel en moet daarom gekoesterd worden in de theologie. Dat is de boodschap van een nieuwe studie in de serie Semper Reformanda, geschreven door predikanten van de Gereformeerde Gemeenten (GG).

De redactieleden en medeauteurs ds. G. Clements en ds. J.M.D. de Heer zijn ervan overtuigd dat deze „theologische verkenning” niet alleen waardevol is voor het kerkverband waarin zij dienen, maar „voor heel de gereformeerde gezindte”. Ds. De Heer: „Wanneer is een boek als dit verschenen, waarin vanuit de klassieke gereformeerde theologie een overzicht over de verzoeningsleer wordt gegeven?”

De twee predikanten zijn blij dat een derde deel in de serie er ligt, zeggen zij tijdens de middagpauze op de Theologische School in Rotterdam. Terwijl de predikanten in opleiding brood en soep nuttigen, vertellen rector ds. Clements (Gouda) en docent ds. De Heer (Middelburg-Centrum) in een van de kamers van de school over het doel van de uitgave „Verzoening door voldoening”, die ook deel uitmaakt van de lesstof van de Theologische School, en van het curriculum van het Centrum voor Godsdienstonderwijs (CGO) van de GG.

Met de nieuwe uitgave – en ook met de eerdere delen over verbond en Schriftgezag – wil de redactie staan in de lijn van de Dogmatiek van ds. G.H. Kersten (1882-1948), drijvende kracht achter de totstandkoming van de Gereformeerde Gemeenten in 1907, zegt ds. Clements. De Dogmatiek verscheen in 1947, maar sindsdien deden zich veel nieuwe theologische ontwikkelingen voor waar ds. Kersten nog niet op kon ingaan. Dat doen de schrijvers in de serie wel. „Daarom gaan we in op de discussie over de verzoening rond mannen als Den Heyer en Reinier Sonneveld.”

Wat is de kernboodschap van „Verzoening door voldoening”?

Ds. De Heer: „De verzoening is het werk van God in Christus; die verzoening wordt uit genade geschonken aan gevallen zondaren, gewerkt door de Heilige Geest. Zo zou ik het kort willen samenvatten. Het gaat om het werk van God Drie-enig. De verzoening is Gods werk, de uitwerking is van God, de toepassing komt van God.”

Ds. Clements: „Het boek heeft ook een apologetische kant. We volgen de klassieke, Bijbelse lijn dat Christus betaalde voor de zonden van Zijn volk. Er zijn door de eeuwen heen andere visies op de verzoening

”

De redactie wil met deze serie staan in de lijn van de Dogmatiek van ds. G.H. Kersten

Ds. G. Clements, predikant GG en rector

uitgedragen: verzoening door overwinning, verzoening door losgeld, enzovoort. Het waardevolle van de Bijbelse en reformatorische lijn is dat Christus volkomen voldoet en de zondaar als een totaal schuldige tegenover God staat.”

Ds. De Heer: „Tegenwoordig is de zonde meer een macht, ons ongeluk, maar niet een schuldig staan tegenover God. Nee, zonde is niet iets ongelukkig dat ons overkomt, maar is onze opstand tegenover God. Dat geeft een heel andere verzoeningsleer.”

De leer van verzoening door voldoening staat onder druk, stelt dit boek.

Ds. De Heer: „Door alle eeuwen heen zijn er bezwaren gerezen tegen deze leer van verzoening door Christus. En dat gaat door tot nu toe.”

Ook voor de beleving van de persoonlijke verzoening is minder aandacht, stelt de Middelburgse predikant. „In eigentijdse opvattingen, bijvoorbeeld die van Wiersinga, zegt men dat er alleen wat moet gebeuren in de mens. De mens moet een andere houding krijgen tegenover God en dat is dan de verzoening. Het ‘aanstootgevende’ van de verzoening door voldoening is dat een Ander voor ons moet lijden en sterven. Die gedachte ligt de mens niet en wordt daarom weggevoerd. Zo ontstaat een heel andere verzoeningsleer.”

Ds. Clements: „Op dit moment leeft de Christus Victor gedachte erg. Die is populair sinds de Eerste Wereldoorlog. Men was toen moe van het strijden en bloedvergieten. Er ontstond veel aandacht voor maatschappelijke vraagstukken en vooral geweldloosheid. Christus is daarin voor hen het grote Voorbeeld. Lees maar wat publicist Reinier Sonneveld recent nog schreef. Hij grijpt terug op het werk van de Zweedse theoloog G. Aulén, die het motief van de verzoening als overwinning op de machten van duivel, zonde en dood krachtig verdedigde. Zijn verzoeningsleer ontken de verzoening door voldoening. Terwijl Wiersinga en Den Heyer nog veel kritiek kregen, heeft Sonnevelds opvatting zonder al te veel problemen zijn intrede gedaan in bijvoorbeeld kringen van de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt.”

Ds. De Heer: „Het mooie van dit boek is dat ds. Clements in zijn onderzoek naar de verzoeningsleer in de Vroege Kerk laat zien dat de Christus Overwinnaar-gedachte oude papieren heeft. De Christus Victor-gedachte

is op zich Bijbels, kijk maar wat Paulus in de Kolossenzenbrief schrijft: „En overheden en de machten uitgetogen hebbende, heeft Hij – Christus – die in het openbaar tentoongesteld, en heeft door hetzelfde over hen getriomfeerd.” Maar als dat eenzijdig wordt belicht, gaat het alleen over Christus als de overwinnaar en niet over de schuld van de zondaar. Dan is er ook veel minder plaats voor de deugden van God. Het leidt tot een ander Godsbeeld en Christusbeeld dan in de gereformeerde leer.”

Ds. Clements: „Ja, en wat zegt zondag 1 van de Heidelbergse Catechismus? „Die voor al mijn zonden volkomenlijk betaald én mij uit alle heerschappij des duivels verlost heeft en alzo bewaart”. Hier staan verzoening door voldoening en overwinning bijeen. Ook Calvijn heeft de overwinning bij Christus’ Koningschap helder onder woorden gebracht. Luther heeft het ook veel over de strijd met de duivel en de overwinning op hem door Christus. Maar in het hart van beider theologie staat de verzoening door voldoening.”

De verzoeningsleer heeft dus oude papieren?

Ds. Clements: „Zeker. In de Vroege Kerk was de verzoeningsleer nog niet zo uitgewerkt. En er was een strijd op andere fronten, denk aan de Godheid van Christus en de Drie-eenheid. Maar neem de brief van Mathetes aan Diognetus uit de tweede eeuw na Christus. Hij schrijft dan: „God gaf Zijn eigen Zoon als een losprijs. De Rechtvaardige voor de onrechtvaardige. O zoete ruil, o onnaspeurlijk werk.” Daar heb je de verzoening door voldoening al. Luther gebruikte eeuwen later dezelfde woorden toen hij sprak over de zoete ruil tussen Christus en de zondaar. De verzoening door voldoening is een gouden draad vanaf het begin van de kerkgeschiedenis tot nu toe.”

In het boek klinkt ook zorg over het verdwijnen van de notie dat „Gods recht om voldoening vraagt”.

Ds. De Heer: „In bijvoorbeeld opwekkingslieders zie je een ander mensbeeld: niet de mens die schuldig staat voor God, maar een mens die in de knoop zit. Dan ontstaat een bijna therapeutisch Gods- en Christusbeeld. Dan gaat het over God Die de mens te hulp komt. Dat is zo wezenlijk anders.

Deze benadering is aantrekkelijk voor ons hart, want je hoeft niet meer in je verloren-

Ds. J.M.D. de Heer (l.) en ds. G. Clements zijn redactielid en medeauteurs van de recent verschenen „theologische verkenning” over het thema verzoening. beeld RD, Anton Dommerholt

Ds. J.M.D. de Heer. beeld RD, Anton Dommerholt

heid onder te gaan, zoals zondag 23 van de Heidelbergse Catechismus beschrijft. Wat gebeurt er als deze taal van de confessie verdwijnt? Dat geeft zorg.”

Ds. Clements: „Wat zegt Calvijn in zijn Institutie, hoofdstuk III.12.6? „Hoe ontvangen wij nu deze genade? Dat wij onze harten moeten opheffen tot voor Gods rechterstoel. Door de verbrijzeling moet ons hart gewond zijn, indien we met de nederigen, naar Gods Woord, verhoofd willen worden.””

Ds. De Heer, u omschrijft de verzoening door voldoening als „een parel in de Schrift”.

Ds. De Heer: „Ja, deze parel krijgt zijn schittering tegen de zwarte achtergrond van onze zonden. Ik moet terugdenken aan die ouderling die ik in mijn studententijd voor een kerstdienst in een consistorie ontmoette. Hij was zo vol van wat hij had gelezen: „God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende.” Er was slechts verwondering en blijdschap. Dan zie je die parel oplichten. Ik dacht toen: „Ouderling, ga jij de preekstoel maar op.””

U waarschuwt dat als verzoening uit het leven van een predikant verdwijnt, het onderwerp ook uit de prediking zal verdwijnen. U ziet deze ontwikkeling?

Ds. Clements: „André Verweij heeft onderzoek gedaan naar de lijdensprediking in de Protestantse Kerk in Nederland. Hij promoveerde daar in 2014 op. Hij concludeert dat de plaatsbekleding van Christus steeds minder een plaats krijgt in de prediking. De discussies rond Wiersinga, Smits, Den Heyer, mannen met een andere visie op de verzoening, hebben hun sporen nagelaten. In de hedendaagse theologie is steeds minder ruimte voor het geloof in God Die Zijn Zoon in de dood overgeeft tot verzoening voor velen.

”

Verzoening is het werk van God Drie-enig

Ds. J.M.D. de Heer, predikant GG en docent

Maar daarmee verliezen we het hart van de Schrift, namelijk het stemmeloze Lam Gods.”

Ds. De Heer: „Het is de hervormde ds. L. Vroegindewij die daar in de jaren zestig al de vinger bij legde. Hij schreef toen een lange serie artikelen in het Gereformeerd Weekblad over de Dordtse Leerregels. Hij probeerde daarin ook de leer van Karl Barth te ontmaskeren. Deze stelde dat gepreikt mag worden: U bent met God verzoend. Barths leer dat in Christus de mens al is aangenomen, heeft zulke diepe sporen getrokken. Ds. Vroegindewij noemt deze leer zeer schadelijk voor het geloofsleven. Zo is het! Als een predikant zelf die strijd over de vergeving van de zonden in zijn ziel niet meer kent, dan wordt de prediking vaag. Paulus zegt echter: „Wij dan, wetende de schrik... des Heeren, bewegen de mensen tot het geloof, en zijn Gode openbaar geworden.” Als dat de prediking stempelt, is er ernst.”

Ook de hervormde ds. G. Boer wordt in het boek een aantal keer instemmend aangehaald. Ds. De Heer: „Ds. Boer maakte deel uit van een commissie in de Nederlandse Hervormde Kerk die in de jaren zestig studie deed rond het leerstuk van de verzoening. Dat was voor de Gereformeerde Gemeenten toen niet echt een thema, maar ds. Boer proefde de tijdgeest en zag de ontwikkelingen in zijn kerk en heeft daar het klassieke, Bijbelse geluid laten klinken. Wat ds. Boer op schrift stelde is nog altijd waardevol. Daar mogen we dankbaar voor zijn. Hij was de juiste persoon op de juiste plaats. Ds. Boer wist ook waar hij het over had. Hij kende de geestelijke strijd vanuit zijn eigen doorleving.”

Wat betekent de leer van de verzoening door voldoening voor de prediking als de bediening der verzoening?

Ds. Clements: „Dat hebben we proberen te belichten in de laatste twee hoofdstukken

van het boek. Die zijn meer praktisch van aard. Ds. P. Mulder schrijft over de bediening der verzoening in de prediking en de sacramenten, ds. J.J. van Ekeveld over de verzoening in het geloofsleven en ds. A. Schreuder over het pastoraat rondom de verzoening. Die toepassing is belangrijk en daarmee staan we in lijn met de Reformatie. Luther was het scholastieke theologiseren van de middeleeuwen moe. Hij wilde bevindelijk tot de zondaar spreken. Dat begeren wij ook: wat betekent de leer van de verzoening in het leven van mensen? Het is het uitzien van elke predikant dat mensen deel krijgen aan die verzoening. Als die toepasselijke kant niet doorleefd wordt, blijven we steken in hoogmoedige kennis.”

Ds. De Heer: „Net als in eerdere delen van de serie vinden we het belangrijk die vertaalslag te maken. Wat is de ondertitel van de Dogmatiek van ds. Kersten? „Voor de gemeenten toegelicht”. Ds. Kersten schreef zijn Dogmatiek in de eerste plaats voor de gemeenteleden. Daarom hebben wij ook gekozen voor deze toegankelijke uitwerking aan het eind.”

Ergens stond vermeld dat dit het laatste deel van de SR-serie is.

Ds. Clements: „Nee dat is niet zo. Het volgende deel zal gaan over „Schepping en de voorzienigheid”. Maar het zal wel snel 2,5 jaar duren voordat dat af is.”

Verzoening door voldoening. Een theologische verkenning, ds. G. Clements, ds. J.M.D. de Heer, ds. A. Schreuder (red.); uitg. De Banier; 415 blz.; € 32,50